

Uitbuiting & LVB

Knelpunten en
aanbevelingen
voor een
effectievere
aanpak

comensha
coördinatiecentrum tegen mensenhandel

Koraal wonen
leren
werken

MetaStory
INSTITUUT

Inhoud

1.	Inleiding	6
1.1	Mensen met een LVB & kwetsbaarheid voor uitbuiting	7
1.2	Leeswijzer	8
2.	Knelpunten en aanbevelingen Uitbuiting & LVB	10
2.1	Algemene bevindingen	11
2.2	Voorlichting, preventie en signalering	12
2.3	Passende opvang en hulpverlening	13
2.4	Het opsporings- en aangifteproces	17
2.5	Daders van uitbuiting	20
2.6	Criminele uitbuiting	21
2.7	Arbeidsuitbuiting	21
2.8	Hernieuwde deelname aan de maatschappij	22
2.9	Culturele aspecten bij slachtoffers	23
3.	De door de deelnemers genoemde aanbevelingen ter verbetering van de aanpak	24
3.1	Voorlichting, preventie en signalering	25
3.2	Passende opvang en hulpverlening	26
3.3	Het opsporings- en aangifteproces	29
3.4	Daders van uitbuiting	31
3.5	Criminele uitbuiting	31
3.6	Arbeidsuitbuiting	32
3.7	Hernieuwde deelname aan de maatschappij	32
3.8	Culturele aspecten bij slachtoffers	33
Bijlage 1	Wetenschappelijk onderzoek naar slachtoffers en daders met een LVB	34
Bijlage 2	Deelnemende organisatie aan het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB	36
Bijlage 3	Factsheet Uitbuiting & LVB	38

Colofon

Tekst:

Koraal

Irene Vissers

Natascha Wolvers

CoMensha

Ina Hut

Raymond Venema

Metastory Instituut

Tamme de Leur

Om mee te doen, ga naar: ahastid
Wat in deze casus is gelinkt aan co
beperkingen?

beïnvloedba
oorzaak gevolg
vervalsing

Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB

Het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB bestond uit vier 'ronde tafels', georganiseerd door CoMensha en Koraal in samenwerking met MetaStory Instituut en de burgemeesters Peter Oskam (Capelle a/d IJssel), Raymond Vlecken (Weert), Ahmed Marcouch (Arnhem) en Koen Schuiling (Groningen). Doel van bovengenoemde vier gesprekken was om knelpunten en mogelijke oplossingen rondom uitbuiting en LVB in Nederland in beeld te brengen. Aan deze gesprekken hebben ruim 120 experts vanuit bijna 90 verschillende organisaties in de gehele keten rondom mensenhandel en LVB deelgenomen (zie bijlage 2 voor deelnemende organisaties).

1

Slachtoffers en daders van mensenhandel, zoals seksuele en criminele uitbuiting, met een licht verstandelijke beperking (LVB) worden niet voldoende (h)erkend; wat gaat er mis? En wat kunnen we hieraan verbeteren?

Mensen met een licht verstandelijke beperking (zie Terminologie op pagina 9) zijn kwetsbaarder om ingrijpende ervaringen mee te maken, waaronder uitbuiting. Ze hebben een grotere kans om slachtoffer te worden van mensenhandel. Het rapport Brede blik op slachtofferschap (Nationaal rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2022) bevestigt dat. Van deze kwetsbaarheid maken mensenhandelaren gebruik. Dit feit maakt het van groot belang dat Nederland een goede, effectieve aanpak heeft van uitbuiting bij en door mensen met een LVB.

Dit is de aanleiding geweest voor Koraal, CoMensha en MetaStory Instituut om 'het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB' te organiseren. *Het rapport Uitbuiting & LVB: knelpunten en aanbevelingen voor een effectievere aanpak* is het eindproduct van het Nationaal gesprek. Middels dit rapport beogen we een effectievere aanpak van mensenhandel bij LVB te realiseren, met als doel het voorkomen van uitbuiting bij LVB en een betere bescherming van deze slachtoffers.

1.1 Mensen met een LVB & kwetsbaarheid voor uitbuiting

Mensen met een LVB zijn kwetsbaarder voor uitbuiting. Veel risicofactoren die een persoon kwetsbaar kunnen maken om in aanraking te komen met uitbuiting, gelden voor zowel mensen met als mensen zonder een LVB, waaronder: ingrijpende (jeugd)ervaringen (zoals huiselijk geweld, gepest worden, mishandeling en verwaarlozing), armoede, dakloosheid, psychische problemen, wegglooptgedrag, middelenmisbruik, het ervaren van stigma, een laag zelfbeeld, sociale isolatie en het gevoel nergens bij te horen. Veel van deze risicofactoren komen relatief vaker voor bij mensen met een LVB (Sterkenburg et al, 2022), waardoor ook de kans op uitbuiting groter is. Mensen met een LVB hebben daarnaast nog bijkomende kwetsbaarheden ten gevolge van de cognitieve en adaptieve beperkingen.

"Het bestrijden van deze vorm van uitbuiting begint hier, met het bijeenbrengen van al die kennis en ervaring, om samen te analyseren wat er aan de hand is en na te denken over wat we kunnen doen. Met elkaar komen we tot een agenda met voorstellen die landelijk opgevolgd moet worden."

Burgemeester Schuiling (Groningen)

1.2 Leeswijzer

Een aantal van deze kwetsbaarheden:

- Zij zijn zich vaak minder bewust van de uitbuitingssituatie en de gevaren daarvan. Dit maakt hen een makkelijk doel voor manipulatie.
- Er is vaak een grotere beïnvloedbaarheid en afhankelijkheid van een ander. Dit bemoeilijkt hen om de autoriteit van een mensenhandelaar te weerstaan.
- Het onderscheiden van ouderschap van een liefdespartner is moeilijk vanwege een beperkter begrip van romantische relaties.
- Moeilijkheden in het kunnen overzien van oorzaak-gevolgrelaties en de inhibitieproblemen vergroten de kans op risicovol gedrag, het terechtkomen in onveilige situaties en daarmee op slachtofferschap van uitbuiting.
- Zij hebben vaker moeite met praten over of het openbaar maken van een uitbuitingssituatie, bijvoorbeeld door taal- en spraakproblemen, bedreiging of moeite met het aangeven van grenzen.
- Zij worden vanwege de LVB vaak als minder geloofwaardig gezien door de autoriteiten. Ook omdat de beperkingen niet altijd gepaard gaan met uiterlijke kenmerken en daardoor vaak over het hoofd worden gezien.

Er is belangrijk wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de oorzaken en gevolgen van de kwetsbaarheden van mensen met een LVB voor uitbuiting. Voor de leesbaarheid van deze rapportage hebben we deze in een literatuurlijst toegevoegd.

De complexiteit van het probleem uitbuiting bij mensen met een LVB kwam duidelijk naar voren bij de ronde tafels van het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB. Er zijn veel knelpunten op tafel gekomen en aanbevelingen benoemd voor een effectievere aanpak. Deze zijn onder te verdelen in negen thema's die in dit rapport aan bod komen. Te weten:

1. Algemene bevindingen
2. Voorlichting, preventie en signalering
3. Passende opvang & hulpverlening
4. Het opsporings- en aangifteproces
5. Daders van uitbuiting
6. Criminele uitbuiting
7. Arbeidsuitbuiting
8. Hernieuwde deelname aan de maatschappij
9. Culturele aspecten slachtoffers

In hoofdstuk 2 beschrijven we hiervan de samenvatting. De thema's en de knelpunten zijn een weergave van de input opgehaald vanuit de deelnemers aan het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB. Het zijn daarmee beschrijvingen van knelpunten die in de uitvoeringsketen ervaren worden, maar ook aanbevelingen die vanuit diezelfde keten aangedragen zijn. Het is dus input van professionals, beleidsmakers en bestuurders die in hun dagelijks werk te maken hebben met slachtoffers en daders van uitbuiting.

In hoofdstuk 3 volgt de weergave van de input van de ronde tafels voor de aanbevelingen op elk van de benoemde thema's. In deze weergave komen de voorstellen ter verbetering uitgebreid aan bod. Seksuele uitbuiting komt in verschillende thema's terug. Omdat criminele uitbuiting en arbeidsuitbuiting relatief minder bekend zijn dan bijvoorbeeld seksuele uitbuiting, worden in dit rapport aparte hoofdstukken aan deze twee vormen van uitbuiting geweid.

In de bijlagen 1 en 2 vindt u respectievelijk een overzicht van wetenschappelijke artikelen rondom het thema uitbuiting & LVB en een lijst met de deelnemende organisaties aan het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB. Tot slot voegen we een factsheet bij over uitbuiting en LVB in Bijlage 3.

Terminologie

Licht verstandelijke beperking:

Een LVB is meer dan het hebben van een lagere intelligentie (IQ-score tussen de 50 en 70). Ook beperkingen in adaptieve vaardigheden spelen een cruciale rol. Als we het hebben over adaptieve vaardigheden, dan bedoelen we conceptuele, sociale en praktische vaardigheden. Er is sprake van een adaptieve beperking als iemand niet kan voldoen aan wat bij de kalenderleeftijd en de eigen cultuur in het algemeen verwacht wordt. In Nederland kunnen mensen met een IQ-score tussen de 70 en 85 die eigenlijk zwakbegaafd zijn en (ernstige) bijkomende problematiek hebben, eveneens gebruik maken van de zorg voor mensen met een LVB. Er zijn in Nederland naar schatting ruim 1 miljoen mensen met een IQ tussen de 50 en 85 met bijkomende problemen.

We zijn ons bewust van het risico op stereotypering van mensen met cognitieve en adaptieve beperkingen die functioneren op het niveau van een licht verstandelijke beperking. We benadrukken dat zij geen eenduidig te kaderen groep vormen en dat de knelpunten en aandachtspunten in dit rapport uiteraard niet gelden voor eenieder die functioneert op dat niveau. Daarnaast willen we benadrukken dat de meting van het IQ tijdelijk beïnvloed kan worden door acuut trauma, waardoor iemand mogelijk ten onrechte de diagnose LVB krijgt. Daar waar we spreken over mensen met cognitieve en adaptieve beperkingen die functioneren op het niveau van een licht verstandelijke beperking wordt in dit rapport voor de leesbaarheid gebruik gemaakt van de afkorting voor een licht verstandelijke beperking; LVB.

JenV, VWS, OCW & SZW

Daar waar we schrijven over JenV, VWS en OCW, duiden we respectievelijk op het Ministerie van Justitie en Veiligheid, het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Mensenhandel

Mensenhandel is het rekruteren, vervoeren of huisvesten van een persoon met geweld, dwang, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie, met als doel uitbuiting (iemand's inkomen ontnemen of niet genoeg inkomen betalen). Menschenhandel draait om het uitbuiten van een ander (CoMensha, z.d.). In deze rapportage wordt het vaker gebruikte woord uitbuiting gebruikt voor het fenomeen Menschenhandel. Er zijn vier vormen van mensenhandel:

- Arbeidsuitbuiting: als iemand werkt en de inkomsten (gedeeltelijk) moet afdragen en/of in mensonterende omstandigheden moet werken.
- Seksuele uitbuiting: als iemand gedwongen wordt om seks te hebben tegen betaling van geld, kleding of eten en dat moet afdragen aan de uitbuiters.
- Criminele uitbuiting: als iemand gedwongen wordt om te bedelen, stelen of andere criminele activiteiten uit te voeren en de buit moet afdragen aan de uitbuiters.
- Gedwongen orgaanverwijdering: hierbij wordt iemand gedwongen om zijn of haar organen af te staan.

Verschillende vormen van uitbuiting kunnen samen gaan, zo gaat seksuele uitbuiting vaak samen met criminele uitbuiting.

Mensenhandel is opgenomen in het Wetboek van Strafrecht in artikel 273f.

Knelpunten en aanbevelingen Uitbuiting & LVB

2

Samenvatting van de knelpunten en aanbevelingen van het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB

2.1 Algemene bevindingen

De aanpak van uitbuiting bij mensen met een LVB heeft verbetering nodig. Het voorkomen van uitbuiting bij mensen met een LVB, het signaleren van de uitbuitingssituatie, de aanpak van uitbuiting en de opvang en behandeling voor daders en slachtoffers vraagt om een sterke verbetering op een aantal vlakken. De deelnemers van de ronde tafels zijn hierin unaniem. We slagen er onvoldoende in om aan te sluiten bij deze doelgroep en een passende aanpak te bieden. Te veel mensen met een LVB worden in Nederland slachtoffer van uitbuiting en te vaak zijn er ergens in de keten knelpunten bij de benadering van deze slachtoffers. De component LVB vraagt echt om een specifieke aanpak. Hier komen we later bij de verschillende thema's nog op terug.

Het probleem mensenhandel bij mensen met een licht verstandelijke beperking moet serieus en nadrukkelijk op de agenda staan. De problematiek is groot en uitbuiting dringt steeds verder onze maatschappij binnen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de slachtoffermonitor; Brede Blik op Slachtofferchap (H3, de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Geweld tegen Kinderen, 2022) waarin de oververtegenwoordiging van slachtoffers met een LVB

onder slachtoffers van seksuele uitbuiting genoemd wordt. Maar ook aan de signalen dat criminele uitbuiting aan het toenemen is (CKM, 2022) en de oververtegenwoordiging daarbij van slachtoffers met een LVB (CKM, 2021). Het antwoord dient een langdurige visie zijn, die bij voorkeur de vier jaren van de politieke cyclus overstijgt. Hiervoor zijn zowel de landelijke als de lokale overheid en de betrokken organisaties in de keten verantwoordelijk.

- Algemeen wordt gevoeld dat er meer landelijke regie nodig is op het thema LVB en uitbuiting.
- Tegelijkertijd wordt benadrukt dat er meer samenwerking nodig is tussen veiligheid en zorg en tussen de zorginstellingen onderling.
- Wij adviseren om LVB als specifiek thema te borgen in het landelijk programma Samen tegen Mensenhandel.
- Een permanent kennisuitwisselingsprogramma van experts "mensenhandel en LVB" dient de komende jaren te worden gefaciliteerd, gemonitord en geborgd, waarmee op de kwaliteit en aanbevelingen in deze rapportage actief wordt toegezien en blijvende bewaking voor de implementatie ervan kan worden geborgd.

2.2 Voorlichting, preventie en signalering

Knelpunten

Signalering van een uitbuitingssituatie bij mensen met een LVB gaat gepaard met een aantal knelpunten. Ten eerste wordt een LVB vaak niet of laat gesignaleerd. Ondanks dat er steeds snellere en goede tools ontwikkeld worden voor het vaststellen van een LVB, zoals de 'Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking'; de SCIL, die geschikt is om snel te screenen op een mogelijke licht verstandelijke beperking (zie de literatuurlijst voor achtergrond over de SCIL). Bij ketenpartners is te weinig kennis over het herkennen van een LVB, laat staan over de bejegening van de LVB doelgroep en hun grotere kwetsbaarheid voor slachtofferschap van uitbuiting en daderschap.

Ook de uitbuitingsituatie zelf wordt ten tweede vaak niet of laat gesignaleerd. In veel sectoren wordt uitbuiting nog niet herkend. Dit geldt onder meer voor gemeenten, onderwijs, de belastingdienst, intramuraal woonlocaties, PGB initiatieven, huisartsen, wijkteams, reclassering en de sociale dienst.

Ten derde zien slachtoffers zichzelf vaak niet als slachtoffers. Dit geldt des te meer voor jongeren met een LVB. Zij krijgen op scholen, maar ook elders, weinig gerichte en preventieve voorlichting over sociale media, gezond seksueel gedrag, relaties, criminaliteit en intimiteit.

Als laatste speelt sociale media een grote rol in (de aanloop naar) uitbuiting. Expertisecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel heeft dit ook nog eens belicht voor zowel arbeidsuitbuiting als seksuele uitbuiting (emm-online.nl, 2021 en 2022). De toenadering van mensenhandelaren via sociale media wordt moeilijk gedetecteerd, terwijl de toenadering juist met behulp van sociale media veel sneller verloopt dan voorheen. Mensen met een LVB zijn hier kwetsbaarder voor vanwege een beperkter inschattingsvermogen van risicovolle sociale relaties.

Aanbevelingen

Bij het voorkómen van mensenhandel is voorlichting, samenwerking en preventie van groot belang. Daar waar sprake is van uitbuiting en LVB moet signalering zo vroeg mogelijk plaatsvinden. Bewustwording is en zal altijd de eerste essentiële stap zijn waarop geïnvesteerd moet worden. Hiervoor zijn zowel de landelijke als de lokale overheid en de betrokken uitvoeringsorganisaties in de keten en beroepsopleidingen verantwoordelijk. Monitoring van het inzetten van bestaande kennis en facilitering van voldoende nieuwe kennis en expertise rondom uitbuiting en LVB is nodig. Uitbuiting bij mensen met een LVB dient blijvend op de preventie agenda te staan.

Aanbevelingen voor JenV, VWS en OCW

1. **Monitor en faciliteer op landelijk niveau dat actief gebruik gemaakt wordt van reeds aanwezige kennis en expertise rondom uitbuiting en LVB (ook binnen de ministeries).**
2. **Faciliteer een twee jaarlijkse kennisbijeenkomst op landelijk niveau waar kennis en netwerk rondom LVB kan worden versterkt. Betrek daarbij diverse overheden/ministeries en richt voorlichting hierop in.**
3. **Onderzoek wat jeugdigen met een LVB zelf aangeven dat zij nodig hebben of hadden gehad om te voorkomen dat zij in aanraking komen met uitbuiting.**

2.3 Passende opvang en hulpverlening

Knelpunten

Uitbuiting is een zeer ingrijpende ervaring met verregaande gevolgen. De aard van de problematiek ten gevolge van uitbuiting vraagt om een landelijk kwalitatief en dekkend opvang- en hulpaanbod. Dit is helaas nog niet het geval. Het gaat om een relatief kleine groep personen, die een hoge mate van expertise vraagt. Een expertise die schaars is. Dit bemoeilijkt het om behandeling en opvang goed te regelen en de kennis breed beschikbaar te hebben. Afwezigheid van zicht op de jeugdaanbieders door Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd is daarbij ook problematisch. (zie ook p. 168-170 Rapport Bouwen aan Bescherming). Er is te weinig passende opvang en behandeling voor slachtoffers van uitbuiting met een LVB. Het resultaat is dat er te vaak 'rond gepompt' wordt met slachtoffers van uitbuiting, met alle gevolgen van dien. Er is gebrek aan sturing en verplichtingen vanuit koepelorganisaties op kwaliteitseisen die door en voor professionals zijn ontwikkeld.

Zeven knelpunten komen hierin naar voren:

1. Er is in de opvang en behandeling slechts beperkte kennis en expertise aanwezig op het gebied van LVB in combinatie met uitbuiting waardoor passende opvang en behandeling niet voldoende aanwezig is.
2. Door schotten in de financiering van de hulpverlening, wordt toegang tot de benodigde opvang en hulpverlening bemoeilijkt voor mensen met een LVB. Denk daarbij aan schotten vanuit:
 - De Jeugdwet, Wet Maatschappelijke Ondersteuning en Wet Langdurige Zorg
 - Specialismen als de GGZ, verslavingszorg en verstandelijk beperkte zorg
 - Verschillen tussen gemeentenDe financiering is momenteel vaak leidend, niet de inhoud. Er gaat veel tijd en geld verloren aan het zoeken van de mogelijkheden van financiering én het verantwoorden daarvan. De financiering is per gemeente anders geregeld. Slachtoffers van uitbuiting met een LVB hebben vaak met meerdere problemen op meerdere probleemgebieden te maken. Het is - ondanks de Opvang Mensenhandel Multiproblematiek (OMM) - plaatsen, zeer

moelijk om opvang te vinden waar slachtoffers met meerdere problemen welkom zijn, zoals bijvoorbeeld een LVB, GGZ en verslavingsproblematiek.

3. Er zijn te lange wachtlijsten. De veiligheid komt in het geding wanneer er geen Rechterlijke Machtiging- of Inbewaringstelling- plekken beschikbaar zijn, terwijl deze toegekend zijn op basis van een veiligheidsvraagstuk met spoed.
4. Te vaak mist er regie op een casus; nodig is een partij die gekoppeld blijft aan een persoon/ gezin ongeacht regio, leeftijd en problematiek, waardoor een 'zachte' overgang binnen de hulpverlening bewerkstelligd kan worden en de vaak voorkomende 'recidieven' voorkomen kunnen worden.
5. Slachtoffers van criminele en seksuele uitbuiting met een LVB worden te vaak gesloten geplaatst. Slachtoffers van mensenhandel worden relatief vaak gesloten geplaatst en daarnaast zien we ook een toename van vrijwillige uithuisplaatsingen. (Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2021, p 103-108. Nationaal Rapporteur. 2022). Juridische en sociale professionals zien vaak geen andere oplossing vanwege bijvoorbeeld agressief gedrag of dreiging vanuit de (criminele) omgeving. Er wordt te weinig gekeken of ambulante behandeling of een anderszins open setting ook een haalbare oplossing is. Bij de Raad van de Kinderbescherming wordt niet getoetst of er LVB is bij verwijzing van kinderbescherming. De rechter moet dan zonder die wetenschap beslissingen nemen.
6. Er zit een onnatuurlijke knip in financiering voor hulpverlening bij 18- en 18+, waardoor sommige cliënten buiten de boot vallen wanneer zij 18 jaar oud worden. Deze knip is bij mensen met een LVB extra onhandig omdat hun ontwikkelingsleeftijd vaak lager ligt dan hun kalenderleeftijd. Toegang tot passende hulpverlening krijgen is voor slachtoffers 18 plus met een LVB, zonder diagnostiek vóór het 18de levensjaar namelijk zeer moeizaam.

7. Er wordt te weinig samengewerkt in de keten van hulpverlening. Instellingen houden kennis en kunde bij zich vanwege marktwerking in de zorg. Samenwerking heeft plaatsgemaakt voor marktwerking en concurrentie. Het bestaansrecht van de instantie hangt er immers vanaf. Er is beperkt zicht op de jeugd aanbieders door Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. Kwaliteitseisen m.b.t. LVB dienen dwingend opgelegd te worden in bv overeenkomsten in en met organisaties en koepelorganisaties zouden hierop moeten toezien.

Aanbevelingen

Slachtoffers van uitbuiting met een LVB verdienen goede opvang en behandeling. Het feit of een slachtoffer naast een LVB, GGZ problematiek kent of wellicht een verslaving heeft, en of hij of zij een kind is of juist ouder dan 18 jaar, zou niet bepalend moeten zijn of een slachtoffer opvang of behandeling geboden kan worden. Er moet meer verbinding komen tussen experts LVB en experts mensenhandel. Daarnaast dient er op tijd doorverwezen te worden naar een specialist op het gebied van mensenhandel én LVB wanneer dat nodig is. Er zou meer samengewerkt dienen te worden door partners in de keten. Hiervoor zijn zowel de landelijke als de lokale overheid en de betrokken organisaties in de keten verantwoordelijk. Met de hieronder geformuleerde aanbevelingen kan de keten deze verantwoordelijkheid beter oppakken.

“Uitbuiting komt meestal voor bij personen die afhankelijk of kwetsbaar zijn, juist de lichtverstandelijk gehandicapten verdienen extra onze aandacht en bescherming.”

Burgemeester Oskam (Capelle aan den IJssel)

Aanbevelingen voor VWS

1. Een permanent kennisuitwisselingsprogramma van experts “mensenhandel en LVB” dient de komende jaren te worden gefaciliteerd, gemonitord en geborgd, waarmee op de kwaliteit en aanbevelingen in deze rapportage actief wordt toegezien en blijvende bewaking voor de implementatie ervan kan worden geborgd.
2. Maak maatwerk meer mogelijk door de schotten op het gebied van financiering minder hoog te maken, dan wel weg te nemen bij de financiering van slachtoffers mensenhandel met een LVB. De financiering van de opvang en behandeling dient minder complex worden. Richt een proeftuin in waarin zonder schotten gefinancierd wordt. Zorg dat hulpverlening meer beschikbaar en toegankelijk is. Inventariseer bestaande initiatieven hierin en breidt een of meerdere hiervan uit tot een proeftuin.
3. Wij adviseren een eenduidig landelijk beleid, waardoor de kwaliteit van de hulp en opvang niet van de betrokken gemeente afhankelijk is. Er dient samenwerking tussen gemeenten georganiseerd te worden. Ook dient er de mogelijkheid te komen om aan slachtoffers veiligheid te kunnen bieden door opvang in een andere gemeente. Er dient in ieder geval een basisaanpak LVB en Mensenhandel te zijn waarbij landelijke kwaliteitscriteria voor zorgcoördinatie een belangrijk onderdeel vormen.
4. Neem daarnaast meer landelijke regie in die gevallen waarin slachtoffers van mensenhandel geen geschikte plek kunnen vinden vanwege bijvoorbeeld meerdere complexe problemen, zoals LVB en verslaving en/of GGZ. Maak deze expertise landelijk beschikbaar.
5. Mensen met een LVB hebben vaak een lagere ontwikkelingsleeftijd dan hun kalenderleeftijd. Verken de mogelijkheden om op grond daarvan behandeling onder de jeugdwet langer mogelijk te maken, dat wil zeggen geen knip tussen 18- en 18+.

Casus

Esmeralda werd op veertienjarige leeftijd seksueel uitgebuit door haar vriendje. Ze werd als slachtoffer mensenhandel in een gesloten instelling geplaatst. Daar werd ze gediagnosticeerd met een licht verstandelijke beperking (LVB).

Dit was voor Esmeralda het begin van een lange reis door zorgland. Als slachtoffer met een heftig trauma en een licht verstandelijke beperking werd zij op veel plekken niet goed begrepen. Binnen 7 jaar ontving zij hulp van 21 verschillende hulporganisaties! Op die reis kreeg zij steeds verschillende diagnoses mee; hechtingsstoornis, bipolaire stoornis, Oppositioneel-opstandige gedragsstoornis (ODD) en Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS). Haar gedrag werd geduid als ‘moeilijk’ en ‘niet willen’. Telkens werd zij weggestuurd, omdat ze zich niet aan gemaakte afspraken hield, zich niet aan de behandeling committeerde of opstandig en agressie gedrag vertoonde. Door gebrek aan passende hulpverlening voor slachtoffers met een licht verstandelijke beperking werd Esmeralda als het ware opnieuw slachtoffer.

Na jaren van overvraging en misdiagnoses heeft Esmeralda nu hoog intensieve behandeling voor slachtoffers van mensenhandel met een licht verstandelijke beperking. Daar krijgt ze trauma therapie afgestemd op haar eigen cognitieve niveau. Mede daardoor voelt Esmeralda zich eindelijk begrepen en veilig. Ze deed succeservaringen op en leerde steeds meer regie over haar eigen leven te nemen. Na een succesvolle afronding van het programma staat Esmeralda nu op het punt om uit te stromen naar beschermd wonen.

Esmeralda, cognitieve leeftijd tussen de 6 en 8 jaar

Casus

Anna werkt als begeleider van jongeren met een licht verstandelijke beperking. De laatste tijd maakt ze zich zorgen over Adam. Hij wil snel veel geld verdienen, maar door zijn beperking kan hij de consequenties van zijn handelen niet overzien. Op straat is hij verstrikt geraakt in een criminele jeugdgroep. Voor het rondbrengen van (verboden) pakketjes en het stelen van scooters ontvangt hij geld. Er zijn signalen van uitbuiting, maar door de Algemene Verordening Persoonsgegevens (AVG) en beroepscode twijfelt Anna of ze deze informatie met andere professionals in het zorg- en veiligheidsdomein mag delen. Ook maakt ze zich zorgen over de gevolgen voor haar eigen veiligheid.

"Adam wil uit de criminaliteit stappen. Hij begrijpt dat wat zijn vrienden doen heel fout is. Sommige vrienden maken zich bijvoorbeeld schuldig aan criminele uitbuiting en seksuele uitbuiting van minderjarige meisjes. Door de AVG vind ik het moeilijk om deze informatie met andere professionals in het zorg- en veiligheidsdomein te delen. Adam weigert aangifte te doen, omdat hij bang is voor deze 'vrienden'-groep. Hij vreest dat ze hem of zijn familie iets aandoen. Zelf durf ik ook geen aangifte te doen, omdat ik bang ben dat mijn volledige naam onder de aangifte komt te staan en de dader mijn naam dus ook kan zien. En het betekent dat het Openbaar Ministerie me kan oproepen als het tot een rechtszaak komt."

Anna, ambulante begeleider

2.4 Het opsporings- en aangifteproces

Knelpunten

Wanneer de uitbuitingssituatie bij mensen met een LVB gesignaleerd wordt, leidt dat volgens de bij het Nationaal gesprek betrokken organisaties, in te weinig gevallen tot een aangifte en/of een opsporingsonderzoek. Het blijkt dat vanwege de complexiteit van het systeem juist kwetsbare mensen minder snel tot aangifte kunnen komen en hun daders minder snel gepakt worden.

Drie grote knelpunten komen hierin naar voren.

1. **Samenwerking bij opsporing.** Er is te weinig samenwerking in de opsporing tussen alle partners in het veld, in het bijzonder tussen hulpverlening en handhaving/ politie en binnen afdelingen van de politie als het gaat om uitbuitingssituaties bij mensen met een LVB.
2. **Aansluiting opsporings- en aangifteproces bij LVB.** Het opsporings- en aangifteproces sluit zowel voor daders als slachtoffers niet aan bij mensen met een LVB, mede door de bureaucratie en vaak complexe en formele taal die wordt gebruikt. Er wordt vaak te weinig rekening gehouden met de LVB tijdens het proces. Voor een slachtoffer van uitbuiting is het een moeilijk proces om tot aangifte te komen. Heel wat stappen heeft hij of zij afgelegd voordat er eventueel aangifte wordt gedaan. Voor een slachtoffer met een licht verstandelijke beperking is het proces van aangifte nog spannender en ingewikkelder. Het ontbreekt vaak aan een passende aanpak van de politie bij melding en in de justitiële aanpak bij begeleiding tijdens de strafzaak. Er heerst onbegrip voor trauma en onbekendheid met de specifieke benadering die personen met een LVB nodig hebben.
3. **Gegevensdeling.** Veel signalen over mogelijke uitbuitingssituaties vanuit de zorg, onderwijs en andere schakels in de keten rondom mensen met een LVB bereiken de opsporing niet. Er heerst angst bij de professionals als het gaat om het delen van informatie. Angst dat dit zowel persoonlijke als organisatorische gevolgen kan hebben. Gegevensdeling tussen verschillende partijen wordt bemoeilijkt door de (interpretatie van) de privacywetgeving en de meldcode. Professionals weten vaak niet goed welke ruimte

de privacywetgeving, zoals de Europese verordening AVG biedt om gegevens te delen bij vermoedens van uitbuiting en ervaren een te grote drempel om informatie te delen. Deze angst schaadt slachtoffers met een LVB voor wie het vanwege hun beperking al moeilijker is om zelf signalen kenbaar te maken. Dit draagt bij aan een bijzonder negatief effect, namelijk dat er geen of te weinig informatie wordt gedeeld waardoor het slachtoffer in de uitbuitingssituatie blijft zitten. Dat is niet de bedoeling van de privacywetgeving. Bij uitbuiting is het nu eenmaal vaak zo dat pas als signalen uit verschillende domeinen/systemen bij elkaar komen, uitbuiting wordt gesignaleerd.

"Uitbuiting van mensen met een licht verstandelijke beperking verdient blijvend onze aandacht en we moeten er alles aan blijven doen om te voorkomen dat deze kwetsbare doelgroep slachtoffer wordt van mensenhandel."

Burgemeester Vlecken (Weert)

Aanbevelingen

Het aanpakken van de benoemde knelpunten vraagt inzet. Hiervoor zijn zowel de landelijke als de lokale overheid en de betrokken organisaties in de keten verantwoordelijk.

Aanbevelingen voor JenV en VWS

Er dient meer samenwerking te komen in de opsporing tussen alle partners in het veld, in het bijzonder tussen hulpverlening en handhaving/politie en binnen afdelingen van de politie als het gaat om uitbuitingssituaties. Zoals ook al in 2013 uitgebreid aanbevolen door de Nationaal Rapporteur (BNRM 2013) n.a.v. de analyse van proeftuinen mensenhandel.

Aanbevelingen voor JenV

1. Het opsporings- en aangifteproces bij uitbuitingssituaties dient beter aan te sluiten bij mensen met een LVB. Er is meer maatwerk noodzakelijk binnen de rechtsgang voor LVB. Zorg dat binnen opsporing meer kennis is over uitbuiting en LVB, hierin zou nauw samengewerkt kunnen worden met de hulpverlening, zet bijvoorbeeld gerichte tools in om LVB beter te herkennen en op maat te begeleiden tijdens de intake, het aangifte en het opsporingsproces. Zorg dat er een LVB specialist en eventueel een ervaringsdeskundige ingevlogen kunnen worden bij het aangifteproces. Breid die initiatieven uit waar reeds aandacht is voor de verbetering van het intakeproces en de aangiftetebereidheid bij slachtoffers en hulpverleners van mensenhandel en LVB.
2. Onderzoek hoe gegevensdeling verbeterd kan worden en werk dit uit in een handzame handreiking voor juridische en sociale professionals. Train professionals in het optimaal benutten van de opties die er zijn in de huidige wetgeving. Onderzoek hoe hulpverleners en hulporganisaties vaker aangifte kunnen doen en ontwikkel daartoe nieuwe wegen.
3. Uit het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB kwam duidelijk naar voren dat professionals in de keten zich onveilig voelen om de signalen van uitbuiting naar buiten te brengen. Onderzoek hoe dit verbeterd kan worden door bijvoorbeeld het gemakkelijker maken van op domicile melding.

“Mensen functionerend op het niveau van een licht verstandelijke beperking zijn kwetsbaar voor uitbuiting. Goede signalering, opvang en behandeling op maat zijn van belang om (de gevolgen van) deze extreem ingrijpende ervaring voor hen tegen te gaan zodat perspectief kan ontstaan.”

Ingrid Widdershoven, voorzitter Raad van Bestuur, Koraal

Casus

Na een groepsverkrachting werd Lara (19) gedumpt bij de ingang van de spoedpost. Hulpverleners constateerden wurgplekken en een uitgescheurde vagina en anus. Uit het Forensisch Medisch Onderzoek bleek verder dat er van 12 verschillende mannen sperma op en in haar lichaam gevonden zijn.

“Toen ik aangifte ging doen bij de politie was ik erg zenuwachtig. Ik vond het moeilijk om te begrijpen wat er gebeurd was, ik was bang en ik had pijn. De rechercheurs bleven dezelfde vragen stellen. Daardoor begon ik te twijfelen. Ik heb altijd veel moeite met het vertellen van mijn verhaal.”

“Door mijn vorige vriendje ben ik eerder bij de politie geweest. De rechercheurs gaven mij het gevoel dat ik iets fout gedaan heb en zeiden dat ik een verkeerde voorkeur voor vriendjes heb. Zij hadden hun mening al klaar. Ook was er volgens de rechercheurs te weinig bewijs voor een zaak. Dat terwijl er van 12 verschillende soorten mannen sperma op en in mijn lijf gevonden is! Mijn begeleider vroeg de rechercheur hoe dit mogelijk kon zijn. De rechercheur reageerde gekscherend dat seksuele voorkeur per persoon verschilt. Ik voelde mij voor schut gezet, vernederd en niet serieus genomen.”

Lara, cognitieve leeftijd tussen de 7 en 12 jaar

2.5 Daders van uitbuiting

Knelpunten

Naast de kwetsbaarheid voor slachtofferschap, zijn mensen met een LVB zijn ook kwetsbaarder om dader te worden van uitbuiting. Rondom daderschap komen twee knelpunten naar voren:

1. Er is weinig kennis en kunde rondom het begeleiden van daders van uitbuiting met een LVB of het voorkomen van het daderschap. Er zijn weinig interventies beschikbaar voor deze doelgroep om hen te begeleiden bij het stoppen van het uitbuiten van anderen.
2. In de praktijk wordt nog te vaak vanuit het straf denken gehandeld bij plegers van criminele feiten; er kan sprake zijn van dader- én slachtofferschap, terwijl deze personen met name behandeld worden als daders. Dat gebeurt zeker ook bij mensen met een LVB die hun uitbuitingssituatie minder goed aan het licht kunnen brengen in bijvoorbeeld een verhoor. Het gevolg kan zijn dat de persoon gestraft wordt in plaats van geholpen met het slachtofferschap. Het is van belang goed voor ogen te hebben dat onder daderschap slachtofferschap schuil kan gaan; daders kunnen slachtoffers zijn of daders blijken vaak dader én slachtoffer te zijn (geweest). De Nationaal Rapporteur wijst in de dadermonitor ook op dat er veel winst is te behalen in het aantal recidieven. (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022).

“Slachtoffers met een lichtverstandelijke beperking voldoen meestal niet aan het stereotype beeld dat er is van slachtoffers van mensenhandel. Dit geeft problemen bij de signalering, de identificatie en de strafprocedure. Bewustwording is hierbij van groot belang. Het Nationaal Gesprek Uitbuiting & LVB en deze publicatie dragen hier positief aan bij.”

Conny Rijken, Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Aanbevelingen

We dienen ons meer bewust te zijn van het feit dat mensen met een LVB kwetsbaarder zijn om dader te worden van uitbuiting. Er dient meer kennis en kunde te komen bij schakels in de keten rondom daderschap; hoe signaleren we daderschap? Hoe kunnen we erop reageren en de daders begeleiden en welke interventies kunnen we ontwikkelen om te voorkomen dat de uitbuitingssituatie voortduurt. Hiervoor zijn zowel de landelijke als de lokale overheid en de betrokken organisaties in de keten verantwoordelijk.

Aanbevelingen voor JenV en VWS

We adviseren om te sturen op een aanpak van daders die recht doet aan de kwetsbaarheid van de groep daders met een LVB; het bieden van financiering, het bieden van een mensgerichte aanpak en sturen op onderbouwde preventie projecten (met effectmeting) gericht op daderschap, betere afstemming en samenwerking tussen straf en hulpverlening en het (door) ontwikkelen van interventieprogramma's voor daders van uitbuiting met een LVB. Landelijke kaders en de basis voor gemeentes zouden dit voor LVB daders kunnen garanderen. Zie ook de aanbevelingen in de genoemde Dadermonitor mensenhandel 2017-2021) p. 8-10)

2.6 Criminele uitbuiting

Knelpunten

Vanuit de overheid is recent veel aandacht voor criminele uitbuiting. Daarbij is de problematiek en kwetsbaarheid van mensen met een LVB nog onvoldoende erkend. Terwijl juist zij kwetsbaar zijn voor deze vorm van uitbuiting. Professionals ervaren handelingsverlegenheid bij vermoedens van criminele uitbuiting. Enerzijds is er te weinig kennis over kansrijke interventies tegen criminele uitbuiting bij mensen met een LVB en anderzijds vrezen professionals voor hun eigen veiligheid of de veiligheid van het slachtoffer of de dader wanneer zij zich met de uitbuitingssituatie zouden bemoeien.

Aanbevelingen

De specifieke kennis op het terrein van criminele uitbuiting dient beter verspreid te worden, verder onderzoek en praktische handvatten voor de praktijk van LVB en mensenhandel dienen te worden voortgezet en (door)ontwikkeld.

Aanbevelingen voor JenV en VWS

Borg meer kennisontwikkeling rondom criminele uitbuiting bij mensen met een LVB en het beter signaleren ervan, maar vooral ook omtrent het weten hoe te handelen wanneer het zich voordoet. Ontwikkel laagdrempelige handreikingen voor de praktijk zodat de handelingsverlegenheid verlaagd kan worden. De komende jaren dient de focus gericht te zijn op niet alleen het erkennen van criminele uitbuiting door de overheid en werkveld, maar op een doorontwikkeling van zowel een proactieve preventie aanpak als een proactieve aanpak bij daadwerkelijke criminele uitbuiting.

2.7 Arbeidsuitbuiting

Knelpunten

Misstanden in arbeidssituaties worden vaak niet gesignaleerd, laat staan arbeidsuitbuiting. De aard en omvang van arbeidsuitbuiting bij mensen met een LVB is onbekend. Leerlingen worden in beroepsvoorbereidende opleidingen niet voorgelicht over de risico's van arbeidsuitbuiting. Mogelijke slachtoffers durven vaak niet te 'klikken' en hulpverleners willen het vertrouwen van hun cliënten niet verbreken. Momenteel is er onvoldoende bescherming voor slachtoffers van 'arbeidsuitbuiting' als de (hoge) drempel van bewijslast van mensenhandel volgens de wet niet behaald wordt, zeker als het gaat om arbeidsmigranten en hun toegang tot voorzieningen en verblijfsrecht.

Aanbevelingen

Het is van belang meer kennis en kunde op te bouwen van arbeidsuitbuiting bij LVB om de aard en omvang in beeld te krijgen. Hiervoor zijn zowel de landelijke als de lokale overheid en de betrokken organisaties in de keten verantwoordelijk.

Aanbevelingen voor JenV en SZW

Wij bevelen aan om te investeren in meer (in) zicht in slachtoffers en daders van arbeidsuitbuiting met een LVB. Doorontwikkeling van kennis en aandacht voor LVB en arbeidsuitbuiting door specifieke campagnes, onderzoek, projecten en programma's in de gehele keten, zowel rondom daderschap als slachtofferschap LVB is essentieel.

De modernisering van de wet 273f t.a.v. arbeidsuitbuiting in het Wetboek van Strafrecht dient ook de aanpak van daders en slachtoffers van mensenhandel met LVB ten goede te komen.

2.8 Hernieuwde deelname aan de maatschappij

Knelpunten

Het weer deelnemen aan de maatschappij na slachtofferschap en daderschap van uitbuiting is problematisch voor mensen met een LVB. Wanneer slachtoffers alle drempels hebben overwonnen die komen kijken bij het ontsnappen aan de uitbuitings-situatie, lopen zij tegen tal van belemmeringen aan om weer op een andere manier aan te sluiten en deel te nemen aan de maatschappij. Deze problematiek geldt ook voor daders. Een nieuw leven opbouwen in een andere regio is erg moeilijk. Het gevaar, het taboe en beeld van slachtofferschap nemen mensen met zich mee. Vaak hebben slachtoffers geen eigen woning, hebben schulden en een zeer beperkt sociaal betrouwbaar netwerk om op terug te vallen. Zij ervaren zowel organisatorische drempels als sociale drempels, waarbij zij steeds weer geconfronteerd worden met wat hen is overkomen. Enkele drempels zijn bijvoorbeeld een strafblad met het bijkomende 'stempeltje', geen bankrekening kunnen openen vanwege schulden, bureaucratie bij gemeentes, moeite hebben met het vinden van een zinvolle dagbesteding, worstelen met het herstel van trauma, geen passende opvolging van hulpverlening, geen geschikte huisvesting kunnen krijgen, weinig financiële middelen hebben, zich geïsoleerd voelen, de maatschappij niet begrijpen, zich onveilig voelen omdat de dader vaak nog rondloopt en het weer benaderd worden door verkeerde netwerken. Kortom; het missen van perspectief in het algemeen. Het aantal slachtoffers dat later in het leven opnieuw slachtoffer wordt is dan ook groot.

Aanbevelingen

Het is van groot belang dat we het kansrijker maken dat slachtoffers na slachtofferschap weer deel kunnen nemen aan de maatschappij. Hiervoor zijn zowel lokale overheden als partners in de keten verantwoordelijk. Het risico is dat het zoveel partijen vergt om deze hernieuwde deelname aan de maatschappij beter mogelijk te maken, dat deze verantwoordelijkheid toch niet wordt opgepakt. Hierom komen we met onderstaande advies met grote urgentie.

Aanbevelingen aan lokale overheden en partners in de keten

Maak maatwerk mogelijk voor slachtoffers van mensenhandel. Daar waar bureaucratistische regels te veel in de weg staan; bedenk alternatieven op maat. Denk aan het kwijtschelden van schulden; beginnen met een schone lei. Maak het daarnaast mogelijk dat begeleiding niet alleen op korte termijn effectief en betaalbaar is en blijft, maar ook voor de langere termijn kan worden ingezet voor preventie van herhaald slachtofferschap en re-victimisatie.

Slachtoffers dienen minder snel 'losgelaten' te worden na behandeling. Investeer daarbij in versterking van de weerbaarheid en begeleiding/ondersteuning na terugkeer. Denk bijvoorbeeld aan een coach of buddy vanuit het wijkteam. Een aanpak op alle leefgebieden met goede begeleiding, die begrijpt dat het voor een cliënt met LVB moeilijk is de juiste keuzes te maken en de juiste prioriteiten te stellen.

2.9 Culturele aspecten bij slachtoffers

Knelpunten

Dat ook mensen met een LVB uit het buitenland met al bovengenoemde knelpunten te maken krijgen is evident. Door deelnemers aan de ronde tafels van het Nationaal gesprek uitbuiting & LVB is aangegeven dat de hierboven benoemde knelpunten voor buitenlandse slachtoffers extra belemmerend zullen zijn. Problematisch is dat die niet in zicht zijn, bij hulpverlening noch opsporing. Cultuur, taal en regelgeving vormen daarbij ernstige complicaties en barrières. Zo kan bijvoorbeeld een diagnose LVB vaak niet gesteld worden bij buitenlandse slachtoffers, door gebrek aan dossiervorming of door culturele verschillen tussen bron en bestemmingsland. Ook dient de benaderwijze in verhoren en hulpverlening bij LVB en uitbuiting cultureel sensitief te zijn, hetgeen specifieke kennis vergt die nauwelijks beschikbaar is.

Aanbevelingen voor JenV en SZW

Faciliteer en financieer verdergaand onderzoek nodig naar aard, omvang en het lot van (mogelijke) buitenlandse slachtoffers met een LVB. Een extra ronde tafel onder de deelnemers zou hiervoor als start kunnen dienen. Hierin kunnen de specifieke knelpunten en mogelijke oplossingen en maatregelen in beeld komen met extra aandacht voor culturele verschillen. Van belang is dat hier vervolgens ook op geacteerd wordt opdat de rechten van extra kwetsbare slachtoffers uit het buitenland beter beschermd worden.

"Mensenhandel moet per definitie multidisciplinair worden aangepakt en bestreden; Dit rapport, met input van bijna 90 organisaties, deelt diverse perspectieven, knelpunten en aanbevelingen, die het "wicked" probleem van LVB en Uitbuiting in scherp perspectief zet."

Tamme de Leur, directeur MetaStory Instituut

De door de deelnemers genoemde aanbevelingen ter verbetering van de aanpak

3

Bij de ronde tafels van het Nationaal gesprek uitbuiting & LVB is een groot aantal waardevolle aanbevelingen gedaan ter verbetering van de aanpak van uitbuiting bij en door mensen met een LVB. In dit hoofdstuk zijn de aanbevelingen te vinden, geordend in dezelfde volgorde en geclusterd onder dezelfde thema's als genoemd in hoofdstuk 2.

3.1 Voorlichting, preventie en signalering

3.1.1 Er dient aandacht te zijn voor perspectief in het leven en de ontwikkelingskansen van mensen met een LVB. Zonder perspectief is de kwetsbaarheid en aantrekkingskracht voor uitbuiting nog groter. Er dient aandacht te zijn voor werk en het behouden daarvan om de kwetsbaarheid voor uitbuiting te verkleinen.

3.1.2 Er dient meer en betere voorlichting plaats te vinden aan en over mensen met een LVB en (het risico op) uitbuiting. Bij de meerderheid van de professionals en leidinggevenden die werken met mensen met een LVB is mensenhandel een onbekend fenomeen. Bewustwording is en zal altijd de eerste essentiële stap zijn waarop geïnvesteerd dient te worden!

3.1.3 Daarbij dient er aandacht te zijn voor signalering, de meldcode, de risico's van sociale media, de bedrieglijke aantrekkelijke kant van de criminaliteit en intercultureel werken, weerbaarheid, seksuele en relationele vorming. Het is belangrijk om dit te belichten vanuit ervaringsdeskundigheid, ouderschap en slachtofferschap.

3.2 Passende opvang en hulpverlening

- 3.1.4** Er wordt veel voorlichtingsmateriaal over uitbuiting & LVB ontwikkeld en er zijn veel verschillende initiatieven om preventief voorlichting te geven. Deze dienen beter en breder verspreid en geborgd te worden, zodat het terecht komt bij de vele professionals die kennis zouden moeten hebben van het thema. Denk daarbij aan scholen, politie, gemeente, GGZ, het beroepsonderwijs, het eigen netwerk van slachtoffers en daders, opvoedinstanties, huisartsen, wijkzorg, woningbouwverenigingen, uitzendbureaus, veilig thuis, jeugdteams, reclassering, Ciz en ouderorganisaties. Zo kan een integrale aanpak bevorderd worden. Preventie zou landelijk gecoördineerd dienen te worden. Er dient een lokale of liever regionale partij verantwoordelijk worden gemaakt om dit thema onder de aandacht te brengen en samenwerking te zoeken met de juiste partijen, zoals bijvoorbeeld de samenwerking met zorginstellingen en scholen.
- 3.1.5** Onderzoek wat jeugdigen met een LVB zelfaangeven dat zij nodig hebben of hadden gehad om te voorkomen dat zij in aanraking komen met uitbuiting.
- 3.1.6** Het is van groot belang dat kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor hulp en ondersteuning. Vanuit de WMO en de jeugdwet hebben mensen met een ondersteuningsvraag recht op onafhankelijke Clientondersteuning. Hiermee hebben jongeren een onafhankelijke en betrouwbare ondersteuner die hen adviseert op alle belangrijke momenten in het leven, juist ook preventief, en de weg kent om hen te adviseren waar aan te kloppen.

Deskundigheidsbevordering

- 3.2.1** Om kennis en expertise te realiseren moet er breed ingezet worden op deskundigheidsbevordering van medewerkers in de opvang en hulpverlening. Er moet meer expertise komen op het gebied van LVB in combinatie met mensenhandel bij partners in de keten die (mogelijke) slachtoffers van uitbuiting met een LVB tegenkomen. Dit geldt voor preventie (zie 1.2), maar geldt ook voor de opvang en behandeling ná slachtofferschap.
- 3.2.2** Reeds bestaande expertise op het gebied van LVB en mensenhandel dient zichtbaarder en toegankelijk zijn m.b.t. alle vier de vormen van uitbuiting. Kennis dient gedeeld te worden in de keten en concurrentie zou hier geen belemmering in mogen vormen. Er moet meer verbinding komen tussen experts LVB en experts mensenhandel zodat er makkelijk geschakeld kan worden bij signalering en de ene expert ook weet waar de andere het over heeft; geen nieuw schot maar juist verbinding tussen organisaties. Daarnaast dient er op tijd doorverwezen te worden naar een specialist op het gebied van mensenhandel én LVB wanneer dat nodig is. Een permanente kennisuitwisselingsprogramma van deze experts "mensenhandel en LVB" dient de komende jaren te worden gefaciliteerd, waarmee op de kwaliteit en aanbevelingen in deze rapportage actief wordt toegezien en blijvende bewaking voor de implementatie ervan kan worden geborgd.
- 3.2.3** Om een oplossing te bieden voor het tekort aan passende opvang wordt niet alleen gepleit voor méér opvang, maar vooral voor het verbreden van de kennis en kunde van de huidige opvang. In de opvang komen daders en slachtoffers vaak samen. Er dient meer kennis te zijn over uitbuiting en meer kennis van hoe hierop kan worden aangesloten als het gaat om LVB problematiek.

- 3.2.4** Het moet gemakkelijker worden om slachtoffers en daders opvang te bieden in hun eigen netwerk, i.p.v. 'weg te stoppen'. Er moet meer systemisch gewerkt worden binnen de opvang zodat meerdere personen uit het netwerk van het slachtoffer of de dader betrokken worden bij de opvang en er dient meer samengewerkt te worden tussen hulpverlening en justitie.
- 3.2.5** De politie kan helpen om de onzichtbare dakloosheid/couchsurfers meer in beeld te brengen door samen te werken met de opvang.

Regie op de hulpverlening

Er dient regie komen in de hulpverlening van daders en slachtoffers van uitbuiting. Dit is terug te zien oplossingen die genoemd zijn rondom het thema regie op de hulpverlening. Een eenduidige oplossing heeft dat nog niet opgeleverd. Het blijkt complex om te bepalen wáár en hoe die regie vormgegeven zou kunnen worden. Daarnaast wordt er gewaarschuwd voor de bureaucratie die meer regie met zich mee zou kunnen brengen. De mogelijke oplossingen die genoemd werden m.b.t. regie zijn:

- 3.2.6** Landelijke kwaliteitscriteria voor de zorgcoördinatie, waarbij rekening gehouden wordt met LVB.
- 3.2.7** Er zou een loket functie ingericht kunnen worden met kennis en expertise over LVB, zowel voor slachtoffers als ketenpartners om ook de beste hulp te kunnen bieden aan cliënten met multi-problematiek. Dat loket zou tevens breder getrokken kunnen worden; expertise op LVB, maar ook op verslaving, GGZ en bijvoorbeeld daderschap. Bij de Raad van de Kinderbescherming wordt niet getoetst of er LVB is bij verwijzing van kinderbebescherming. De rechter moet dan zonder die wetenschap beslissingen nemen.
- 3.2.8** Er zouden multidisciplinaire teams ingericht kunnen worden die vanuit verschillende organisaties samenwerken met één regisseur. Zorg dat daarbinnen LVB expertise vertegenwoordigd is.

- 3.2.9** Er zou een regiehouder kunnen komen die ongeacht de leeftijd mee blijft lopen (18-/18+) met de cliënt (en het netwerk) om de onnatuurlijke knip die er nu zit tussen minder- en meerderjarig te ondervangen (zie ook 3.2.4).
- 3.2.10** Nazorg is van groot belang en zou al binnen de hulpverlening opgestart kunnen worden; het bouwen aan een steunend netwerk (zeker bij een nieuwe leefomgeving), volgen van een opleiding, het hebben van werk en dagbesteding dragen bij aan duurzame veilige toekomst.
- 3.2.11** Omdat deze hulp zo specialistisch is dient er meer regie te komen vanuit VWS als het gaat om specifiek passende opvang, behandeling en nazorg. Landelijk mag er meer regie komen om te borgen dat specifieke kennis op het gebied van LVB en mensenhandel aanwezig is. Hiervoor kan in samenwerking met de praktijk een vorm in gevonden worden. Hierbij moet tegelijkertijd geborgd worden dat met landelijke regie de hulpverlening toch lokaal ontsloten kan worden. Herstel en preventie starten niet landelijk, maar dichtbij huis. Geef landelijk kadering aan deze specifieke inzet.

Ontschotting van de opvang en hulpverlening

Veel deelnemers aan de ronde tafels gaven aan dat grondige evaluatie van de decentralisatie en de huidige systeemwereld gezien de effecten hierop voor de onderhavige doelgroep urgent is. De oproep om te 'ontschotten' is groot onder de deelnemers. Niet in schotten denken, maar in oplossingen. Geen nieuwe schotten opwerpen, maar juist het weghalen dan wel verbinding leggen tussen de bestaande schotten. Hulp aan daders en slachtoffers van mensenhandel met een LVB dient aan de achterkant ook gemakkelijk ingericht te worden en niet te bureaucratisch te zijn. Samenwerking is al moeilijk genoeg vanwege vaak tegenstrijdige belangen. Hou het klein georganiseerd en flexibel, zodat er meer tijd wordt gereserveerd voor de cliënt.

- 3.2.12** Het dient eenvoudiger te worden om hulp te bieden over de schotten van Jeugd, WMO en WLZ heen.
- 3.2.13** Het dient eenvoudiger te worden om hulp te bieden aan slachtoffers en daders met multi-problematiek, zoals GGZ en een verslaving, of GGZ en een verstandelijke beperking.
- 3.2.14** De hulpverlening zou de problematiek vanuit oplossingen moeten kunnen benaderen, de financiële belemmeringen dienen niet leidend te zijn. De schotten rondom financiering dienen (ook) bij uitbuiting losgelaten worden; laten we de méns helpen in plaats van alleen gefocust te op zijn/haar problematiek en/of systemen waaraan voldaan moet worden. Minder in hokjes denken en meer uitgaan van het individu. De complexiteit van uitbuiting in combinatie met LVB is dusdanig, dat het niet in hokjes te vatten is. Er dienen meer mogelijkheden te komen voor opvang en behandeling van slachtoffers met meerdere problematieken. De problematiek rondom de financiering is de grootste bottleneck voor de opvang. Het zou mooi zijn als er plekken zijn waar slachtoffers opgevangen worden waar ze 'niets hoeven'; waar ze niet meteen een behandeling hoeven aan te gaan, maar eerst kunnen bijkomen en nadenken over de vervolgstappen.
- 3.2.15** Het zou niet zo mogen zijn dat een slachtoffer of dader hulp zoekt en vervolgens te lang moet wachten of verkeerde hulp krijgt vanwege de schotten in de hulpverlening. Contra indicaties mogen geen belemmering zijn.
- 3.2.16** Er moet een manier zijn waarop keten-partners elkaar kunnen vinden als het gaat om het delen van kennis en expertise, met financiële ruimte om daarop beroep te kunnen doen en daar een bijdrage aan te kunnen leveren. Partners in de keten zouden elkaar beter kunnen vinden als ze weten dat de financiering geen probleem zou zijn. Gebruik maken van elkaars expertise zou makkelijker zijn als er minder schotten zijn. Bv kleine opvanglocaties in de regio waar alle betrokken instanties een rol spelen, gecoördineerd vanuit een regietafel. Daarmee wordt mogelijk voorkomen dat men van 'het kastje naar de muur' effect verdwijnt.

- 3.2.17** Je zou de financiën kunnen verdelen over de aanbieders zonder dat jaarlijks weer ter discussie te stellen. Meer vanuit vertrouwen richting de zorg. Ruimte geven aan organisaties om maatwerk te kunnen leveren zonder te strikte kaders.

Landelijke aanpak in plaats van gemeentelijke aanpak

- 3.2.18** De aanbestedingstrajecten op lokaal niveau ondervinden hinder van belemmeringen. Dit verdient grondige evaluatie, zoals ook in het bredere werkveld van hulpverlening steeds meer wordt gesignaleerd. Een roep op afschaffing van de aanbestedingen kwam ook in deze ronde tafels zeer regelmatig ter sprake. Het is een breder gevoelde en gedragen oproep. Laat gemeentes gebruik maken van elkaars expertise. De aanbestedingstrajecten leiden tot goedkoop inkopen en minder kwaliteit. Op de huidige wijze verdwijnt expertise.
- 3.2.19** De decentralisatie heeft voor deze doel-groep slachtoffers van uitbuiting met een LVB niet gebracht wat ervan was verwacht. De overheid moet in elk geval de bereidheid hebben om de decentralisatiegedachte van bepaalde specialistische jeugdzorg ter discussie te stellen, zoals bij slachtoffers van uitbuiting. Gelijke behandeling voor elke gemeente; in iedere gemeente/ regio dient hulp en opvang hetzelfde geregeld te zijn. Hierdoor ben je niet meer afhankelijk van in welke gemeente je hulp zoekt.
- 3.2.20** Zou een tussenvariant helpen? Niet individuele gemeenten maar bv 10 gemeenten aanwijzen die het samen oppakken. Het zou in ieder geval niet afhankelijk moeten zijn van de gemeente of de juiste zorg ingekocht wordt.
- 3.2.21** De zorg dient beschikbaar te zijn, evenals een brandweer functie. Het aanbod dient er sowieso te zijn, ook al is er even geen vraag. Momenteel is het binnen het Landelijke Transitie Arrangement niet zo geregeld; is het bed tijdelijk niet gevuld, dan heb je geen betaling.

- 3.2.22** Bij de inkoop bij gemeentes valt hulp aan mensen met een LVB onder de noemer van specialistische jeugdzorg. Daarin wordt LVB niet apart uitgelicht en dat zou wel aan te bevelen zijn. Zodat je gemeentes kunt bevragen of zij LVB hebben ingekocht.

18-/18+

Er zit een groot obstakel in de knip in de financiering van hulp voor- en na het 18e levensjaar, deze is onnatuurlijk. Dat levert problemen op voor zowel de hulpvrager, die tussen wal en schip dreigt te vallen, als ook voor de hulpverlener die vanaf dat moment 'niks meer kan'. Een hulpvraag na uitbuiting is niet opeens na het 18e jaar verdwenen. Juist ook voor LVB doelgroep is de 'knip' 18 - en 18 plus niet reëel, gezien het feit dat de ontwikkelingsleeftijd vaak lager ligt dan de kalenderleeftijd.

- 3.2.22** Er dient een regiehouder te komen voor de cliënt met een LVB, die ongeacht de leeftijd van de client mee blijft lopen (18-/18+) gedurende het gehele proces dat de dader of het slachtoffer doorloopt.
- 3.2.23** Als niemand gedurende het gehele proces mee kan lopen, dient er minstens regie komen op 18+/18- en de continuïteit van hulp.

"Mensenhandel is een van de meest verschrikkelijke dingen die een mens kan overkomen. Daarom moeten we er alles aan doen om het te stoppen, om onze kinderen en mensen te beschermen en slachtoffers bij te staan."

Burgemeester Marcouch (Arnhem)

3.3 Het opsporings- en aangifteproces

- 3.3.1** Een goede samenwerking tussen politie/ OM en hulpverlening is van groot belang. Er zal meer en structureel samengewerkt moeten worden tussen hulpverlening en de politie. Zorg dat er goed contact is tussen de zorgcoördinatie en politie. Korte lijntjes daar zijn belangrijk. Laat bv de zorgcoördinatie aansluiten bij de regionale tafels waar politie en opsporing casuïstiek bespreken.
- 3.3.2** Signalen delen dient gemakkelijker te worden (AVG):
- 3.3.3** Hulpverlening en opsporing moeten scherp hebben wat het doel is om samen te werken; informatiedeling is in de meeste gevallen dan wel degelijk mogelijk. Er kan meer binnen de AVG dan mensen weten en doen. Leidinggevend en professionals dienen goed op de hoogte te zijn van de mogelijkheden binnen de AVG als de veiligheid in het geding is, en dienen hun medewerkers te ondersteunen en veiligheid te bieden in dit proces. Er dienen duidelijke regels te komen over de wijze waarop persoonsgegevens vastgelegd worden en onder welke omstandigheden informatie gedeeld kan worden. De regels rondom kennisdeling zijn voor velen nog onoverzichtelijk; er dient een handreiking te komen die overzichtelijker is dan de huidige handreiking 'De aanpak van mensenhandel en het gebruik van persoonsgegevens' (Het Rijk, 2020). Denk aan een helder stappenplan, een factsheet waarin op 1 A4 de mogelijkheden staan en praktijkvoorbeelden.
- 3.3.4** Om informatiedeling te faciliteren en te vergemakkelijken hebben medewerkers nadrukkelijk steun nodig vanuit hun organisatie. Bestuurlijke en politieke back-up moet daarbij uitstralen dat informatiedeling bij veiligheidsrisico's goed mogelijk is en dat je binnen de organisatie hier goed over kunt sparren. Het kan helpend zijn om hiervoor convenanten af te sluiten met belangrijke partners. Met goede registratie van het waarom van het handelen kan men verantwoord worden wat er is gedaan en aantonen dat het in het belang van de persoon was.

- 3.3.5** Verbetering wetgeving om mensenhandel te bestrijden, o.a. 273f (Sr); de modernisering van mensenhandel in WvS is door dit kabinet ingezet, vooral ook vanwege de complexiteit van mensenhandel en de complexiteit van het wetsartikel. De verwachting is deze modernisering ook voor de LVB doelgroep positieve effecten kan hebben, de deelnemers onderschrijven daarom de noodzaak van de modernisering.
- 3.3.6** Let binnen het aangifte proces op signalen van LVB en pas hierop de werkwijze aan zodat slachtoffers vaker herkend wordt bij strafzaken.
- 3.3.7** Zorg dat er een LVB specialist en ervarings-deskundige ingevlogen kan worden bij het aangifteproces. Aangezien er niet altijd bekend is dat er sprake is van een LVB, zou dit al ingezet moeten kunnen worden bij een vermoeden van LVB.
- 3.3.8** Laat het aangifteproces qua taal en bejegening beter aansluiten bij de aangever.
- 3.3.9** Breidt die initiatieven uit waar reeds aandacht is voor de verbetering van aangiftebereidheid bij slachtoffers van mensenhandel en LVB. Zoals bijvoorbeeld speciaal in LVB en mensenhandel opgeleide rechters, gespecialiseerde rechercheurs, slachtofferadvocaten, maak vaker gebruik van studioverhoor/ sociale verhoorkamers en laat hulpverlening aansluiten bij het verhoor. Een slachtoffer kan ook bij de intake al verhoord worden door een gecertificeerde rechercheur bij voorkeur samen met de hulpverlening. Een multidisciplinair intake gesprek met politie en een zorgverlener is aan te raden en dat geldt ook voor de rest van het proces (zoals bij de vaststelling aannemelijkheid slachtoffer-schap).
- 3.3.10** De opleiding voor de recherche zou meer ingericht kunnen zijn op (h)erkenning van kwetsbare doelgroepen. Nu zijn er zeer weinig rechercheurs die LVB herkennen.

- 3.3.11** De intake zou ook helemaal weggehaald kunnen worden bij de politie. Nu heeft de rechercheur - met van nature een focus op opsporingsindicaties - wellicht een onmogelijke opgave. Daarbij dient rekening gehouden worden met gecertificeerd personeel dat de intake mag doen.
- 3.3.12** Het traject tot het informatieve gesprek is te lang en dient verkort te worden.
- 3.3.13** Ook de voorlichting over het gehele proces dient duidelijker verwoord, zodat een slachtoffer met LVB weet waar hij/ zij ja tegen zegt.
- 3.3.14** Bij de politie is meer kennis en kunde nodig van mensen met een LVB, zodat hierop aangesloten kan worden tijdens het aangifteproces. Wellicht zou er een portefeuillehouder of aandacht functionaris LVB bij de politie aangesteld kunnen worden.
- 3.3.15** Ook bij de politie kampt men met personeelstekort. Het tekort aan menskracht bij de politie is een belemmering voor een goede samenwerking en gaat ten koste van de benadering van LVB daders en slachtoffers. Er zal iets gedaan moeten worden aan de capaciteit bij zeden en AVIM.
- 3.3.16** De crisiskaart of de hulpkaart wordt op een te kleine schaal toegepast. De consequentie is dan bijvoorbeeld dat we niet als politie niet weten wie er een bewindvoerder heeft.
- 3.3.17** Het zou mooi zijn als we vaker aangifte zouden doen als hulpverlener of organisatie.
- 3.3.18** Kijk eens goed naar de voorbeelden in het Verenigd Koninkrijk: daar maken ze gebruik van Gang Units; inzicht krijgen in criminele gangs. Dan zit je met alle betrokkenen bij elkaar om een casus te bespreken op vertrouwelijke basis en ook de vervolgstappen af te stemmen. Ook in België hebben ze vergelijkbare methoden en in Groningen kennen ze het doorbraakproject.

3.4 Daders van uitbuiting

- 3.4.1** Zorg voor een warme overdracht en begeleiding van iemand met een LVB na een veroordeling. Probeer zo te voorkomen dat de dader weer opnieuw vervalt in dadergedrag.
- 3.4.2** Er moet te allen tijde aandacht zijn voor het levensverhaal van de dader; ieder mens deugt, dat dient het uitgangspunt te zijn. Doorbreek de stereotype beelden over daderschap. Is het de geraffineerde crimineel of is het iemand die erin gesleurd werd? Meer vragen stellen en verder kijken dan wat je op het eerste gezicht ziet. Maak een weloverwogen afweging tussen vervolgen of helpen en maak waar mogelijk een combinatie van die twee. Welke straf doet recht aan de maatschappij en wat doet recht aan de mens.
- 3.4.3** Investeer in onderzoek rondom daderschap; ga het gesprek aan met daders met een LVB. Onderzoek waar de persoon behoefte aan heeft, hoe is hij tot het daderschap gekomen.
- 3.4.2** Eerstelijns professionals dienen beter voorgelicht en opgeleid worden rondom dit thema: slachtofferschap en daderschap kunnen hand in hand gaan. Delinquent gedrag kan veroorzaakt worden door dwang.

- 3.4.5** Daarnaast moet er voorlichting komen over hoe te handelen als men denkt daderschap te zien; geef duidelijke voorlichting waar je aan kunt kloppen met dergelijke vermoedens? Hoe kun je handelen?
- 3.4.6** Er moet aandacht zijn voor de mogelijkheid dat een dader slachtoffer kan zijn, ook in het vervolgingstraject zoals bij verhoren etc., houdt daarbij rekening met de LVB. Doorvragen naar het verhaal achter het verhaal, met duidelijkheid over het non-punishment uitgangspunt. Ook binnen de advocatuur moet meer expertise zijn rondom LVB en daderschap.
- 3.4.7** Er dient meer forensisch aanbod te komen voor mensen met een LVB; therapie/behandeling en hulp. Meer aandacht voor herstelgericht werken.
- 3.4.8** Er dient meer bescherming te komen rondom een dader die mogelijk ook slachtoffer is. Preventie en voorlichting over het ontwikkelen van gezonde relaties en ontwikkelkansen voor mensen met een LVB is van groot belang voor het voorkomen van daderschap (zie 1.2).

“Maar liefst 90 organisaties hebben deelgenomen aan het Nationaal Gesprek. Ik ben erg blij met deze enorme betrokkenheid. Het heeft geresulteerd in aanbevelingen die vanuit de deelnemende organisaties breed onderschreven worden. Giraag bedank ik alle deelnemers voor hun waardevolle inbreng en betrokken inzet. Drie zaken springen er wat mij betreft uit. Allereerst is er meer aandacht nodig voor preventie als het gaat om LVB en Mensenhandel. Verder zijn er al heel veel tools aanwezig, deze dienen breder toegepast te worden. Daarnaast is er meer zicht nodig op wat er met slachtoffers gebeurt vóórdat ze in beeld komen bij opvanginstellingen, want nu duurt het te lang voordat slachtoffers passende hulp krijgen, als ze die al krijgen. Laat hierbij het slachtofferperspectief centraal staan.”

Ina Hut, directeur-bestuurder van CoMensha

3.5 Criminele uitbuiting

- 3.5.1** Bewustwording is van belang, deze begint bij een bredere erkenning en aandacht voor het feit dat criminele uitbuiting een rol kan spelen voor mensen met een LVB; op scholen en in zorgorganisaties is er nog relatief weinig aandacht voor. De professionals betrokken bij een persoon met LVB dienen meer geïnformeerd worden over criminele uitbuiting. Er dienen preventief maatregelen genomen worden op scholen, vroeg signalering van mogelijke slachtoffers is van belang. Dit onderschrijft wederom het belang van paragraaf 2.2.
- 3.5.2** Bewustwordingscampagnes met betrekking tot criminele uitbuiting dienen beschikbaar te zijn op scholen, met praktijkcasussen om op door te spreken met leerlingen. Preventief moet gesproken worden over wat gezond handelen is en wanneer gedrag grensoverschrijdend is.
- 3.5.3** In organisaties waar mogelijk uitbuiting speelt bij mensen met een LVB moet duidelijke steun komen vanuit het management. Er dient passende bescherming te zijn voor mogelijke slachtoffers, daders en medewerkers.
- 3.5.4** Ontwikkel laagdrempelige handreikingen voor de praktijk zodat de handelingsverlegenheid verlaagd kan worden, medewerkers dienen te weten hoe te handelen in voorkomende situaties.
- 3.5.5** Meer inzicht is nodig in de factoren die ertoe leiden dat iemand in criminele uitbuiting terecht komt. En wat zijn daarnaast ook beschermende factoren?
- 3.5.5** Er dient een betere samenwerking te komen tussen partners als het gaat om criminele uitbuiting.

3.6 Arbeidsuitbuiting

- 3.6.1** Investeer in het in beeld krijgen van de aard en omvang van arbeidsuitbuiting en LVB. We zien vermoedelijk slechts een puntje van de ijsberg.
- 3.6.2** Ook in de voorlichting over arbeidsuitbuiting op zich kan nog meer gewonnen worden. Een landelijke grote campagne over arbeidsuitbuiting vanuit de overheid zou helpend zijn. Deze dient dan ook specifiek aandacht te besteden aan LVB en arbeidsuitbuiting.
- 3.6.3** Voor het tegengaan van arbeidsuitbuiting bij LVB is een goede afstemming en een gezamenlijke aanpak van handhaving en hulpverlening nodig.
- 3.6.4** Voor de aanpak van arbeidsuitbuiting is aanpassing van 273f sr op het gebied van arbeidsuitbuiting van groot belang. Deze dient ook aandacht te hebben voor de extra kwetsbaarheid van een persoon met LVB.
- 3.6.5** We zouden niet alleen moeten reageren op arbeidsuitbuiting, maar dan ook verder moeten zoeken naar wat er gaande is in bedrijven wat maakt dat het uitbuiten van arbeiders voorkomt.
- 3.6.6** Betere samenwerking van het praktijk-onderwijs met de werkgevers (zeker voor LVB) om te voorkomen dat uitbuiting plaats zal vinden. Zorg bv voor langdurige ondersteuning na de uitstroom bij onderwijs.

3.7 Hernieuwde deelname aan de maatschappij

- 3.7.1** Het is van belang om maatwerk aan te bieden voor slachtoffers van mensenhandel. Bijvoorbeeld het wegnemen van bureaucratische regels die te veel in de weg staan; alternatieven op maat. De overheid kan helpen dit maatwerk mogelijk te maken. Denk aan het kwijtschelden van schulden; beginnen met een schone lei.
- 3.7.2** Er dienen financiële middelen (o.a. ook tijd) te komen om 'op maat' te kunnen werken met slachtoffers van uitbuiting. Slachtoffers moeten zo nodig langdurig ondersteund kunnen worden. Begeleiding door ervaringsdeskundigen kan daarbij ook helpend zijn.
- 3.7.3** Slachtoffers dienen minder snel 'losgelaten' te worden na behandeling. Investeer daarbij in versterking van de weerbaarheid en begeleiding/ondersteuning na terugkeer. Denk bijvoorbeeld aan een coach of buddy vanuit het wijkteam. Een aanpak op alle leefgebieden met goede begeleiding, die begrijpt dat het voor een cliënt met LVB moeilijk is de juiste keuzes te maken en de juiste prioriteiten te stellen. En ook hier is het van belang om deze steun, ongeacht de leeftijdsgrens van 18-/18+, te bieden .

3.8 Culturele aspecten bij slachtoffers

- 3.8.1** Er dient aandacht te zijn voor het feit dat de LVB bij buitenlandse slachtoffers vaak niet gediagnostiseerd is door gebrek aan dossiervorming of door gebrek aan inzicht in de culturele verschillen.
- 3.8.2** De interventies voor slachtoffers en daders met een LVB dient cultureel sensitief te zijn. Daarvoor is allereerst meer kennis en kunde nodig.
- 3.8.3** De rechten van slachtoffers van uitbuiting uit het buitenland dienen beter geborgd te worden.

Bijlage 1

Wetenschappelijk onderzoek naar slachtoffers en daders met een LVB

Beaver, K., J. Schwartz, J. Nedelec, E. Connolly, B. Boutwell & J. Barnes (2013) Intelligence is associated with criminal justice processing: Arrest through incarceration. *Intelligence*, 41(5), 277-288.

Bockstaele, M., Declercq, F., Kranendonk, R., Geijssen, K., & Van Dijk, A. (2021). Verhoren van kwetsbare volwassenen. *Cahiers Politiestudies*, 58, 7-16.

CoMensha. (z.d.). Over mensenhandel. Verkregen op 12-01-2023 via <https://www.comensha.nl/over-mensenhandel/>

De officier van justitie (2020). Licht Verstandelijke Beperking en het strafrecht: de officier van justitie Een handreiking voor het openbaar ministerie voor de bejegening van verdachten met een LVB. Kaal, H. & Bouhaj, P. Hogeschool Leiden.

Expertisecentrum mensenhandel en mensensmokkel (2022). *De rol van online platformen bij arbeidsuitbuiting*. Zwolle.

Expertisecentrum mensenhandel en mensensmokkel (2021). *De rol van online platformen bij seksuele uitbuiting*. Zwolle.

Franchino-Olsen, H., Silverstein, H. A., Kahn, N. F., & Martin, S. L. (2020). Minor sex trafficking of girls with disabilities. *International journal of human rights in healthcare*, 13(2), 97-108. <http://dx.doi.org/10.1108/IJHRH-07-2019-0055>

Franklin, A., & Smeaton, E. (2017). Recognising and responding to young people with learning disabilities who experience, or are at risk of, child sexual exploitation in the UK. *Children and Youth Services Review*, 73, 474-481. <https://doi.org/10.1016/j.chil-youth.2016.11.009>

Franklin, A., & Smeaton, E. (2018). Listening to young people with learning disabilities who have experienced, or are at risk of, child sexual exploitation in the UK. *Children & Society*, 32(2), 98-109. <https://doi.org/10.1111/chso.12231>

Kuosmanen, J., & Starke, M. (2013). Identifying the invisible: The experiences of prostitution among persons with intellectual disabilities: Implications for social work. *Journal of Social Work*, 13(2), 123-140. <https://doi.org/10.1177/1468017311409632>

Kuosmanen, J., & Starke, M. (2015). Access to Sweden's legal system of crime victims with intellectual disability involved in prostitution activities. *Journal of policy and practice in intellectual disabilities*, 12(4), 255-265. <https://doi.org/10.1111/jppi.12135>

Kuosmanen, J., & Starke, M. (2015). The ideal victims? Women with intellectual disability as victims of prostitution-related crime. *Scandinavian journal of disability research*, 17(1), 62-75. <http://dx.doi.org/10.1080/15017419.2013.813409>

Leito, T.L.M., van Bommel, S.R. & Noteboom, F (2021). Het misdrijf voorbij; Een verkenning naar criminele uitbuiting in Rotterdam. Capelle aan den IJssel: Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel.

Leito, T.L.M., van Bommel, S.R. & Noteboom, F (2022). Kijken met andere ogen Deel 1; een landelijke verkenning naar criminele uitbuiting in dertien (middel)grote gemeenten in Nederland. Capelle aan den IJssel: Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel.

Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen (2013). *Mensenhandel*. Negende rapportage van de Nationaal rapporteur. Den Haag.

Nationaal rapporteur mensenhandel en geweld tegen kinderen (2022). Brede blik op slachtofferchap; Achtergronden van slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen en seksuele uitbuiting, H3. Den Haag.

Nationaal rapporteur mensenhandel en geweld tegen kinderen (2022). Bouwen aan bescherming; onderzoek naar de aanbevelingen van vier onderzoekscommissies naar seksueel geweld in de Rooms-Katholieke Kerk, de sport en de jeugdzorg. Den Haag.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Dadermonitor mensenhandel 2017-2021*. Den Haag.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022). *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2021*. De Haag.

Reid, J. A. (2018). Sex trafficking of girls with intellectual disabilities: An exploratory mixed methods study. *Sexual Abuse*, 30(2), 107-131. <https://doi.org/10.1177/1079063216630981>

Søndenaa, E., Olsen, T., Kermit, P. S., Dahl, N. C., & Envik, R. (2019). Intellectual disabilities and offending behaviour: the awareness and concerns of the police, district attorneys and judges. *Journal of Intellectual Disabilities and Offending Behaviour*, 10(2). <https://doi.org/10.1108/JIDOB-04-2019-0007>

Sterkenburg, P., Meddeler-Polman, B., Van Kregten, C., Scharloo, A., Bardeel, J., Bouwman-van Ginkel, E., & Mercera, G. (2022). Gehechtheidsproblematiek, trauma, kindermishandeling en uitbuiting. In Kaal, H., Van Scheppingen, L., Douma, J., Van Oostaijen, E., & Bouwman-Van Ginkel, E. (Red.), *Basisboek LVB voor sociaal werkers* (pp. 181-206). Koninklijke van Gorcum: Assen.

Onderzoek naar de screeningstool SCIL

Kaal, H. L., Nijman, H. L. I., & Moonen, X. M. H. (2016). SCIL handleiding: Screener voor intelligentie en licht verstandelijke beperking voor volwassenen (SCIL 18+) en jongeren van 14 tot en met 17 jaar (SCIL 14-17). Amsterdam: Hogrefe.

Broere, H., & Jansen, P. (2014). *Passende zorg en ondersteuning in en na detentie: Lessen en uitkomsten na twee proeftuinen*. Geraadpleegd op 15 december 2022, van https://www.vgn.nl/system/files/article/file/Rapport_Continuiteit%2BForensische%2BZorg%2BGedetineerden%2BMet%2BLVB.pdf

De Borg. (2013). *Hoe herken ik mensen met een lichte verstandelijke beperking?* [Folder]. Geraadpleegd op 15 december 2022, van <https://www.deborg.nl/media/hijjbndo/hoe-herken-ik-mensen-met-een-lvb.pdf>

Kaal, H.L. (2010). Beperkt en gevangen? *De haalbaarheid van prevalentieonderzoek naar verstandelijke beperking in detentie*. Den Haag: WODC. Geraadpleegd op 15 december 2022, van https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/97/cahier-2010-11-volledige-tekst_tcm28-71325.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kaal, H.L. (2013). *Evaluatie pilot 'Screenen voor een LVB in het gevangeniswezen*. Leiden: Hogeschool Leiden. Geraadpleegd op 15 december 2022, van <https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/lvb-en-jeugdcriminaliteit/evaluatie-pilot-screenen-voor-lvb-in-het-gevangeniswezen.pdf>

Kaal, H., Nijman, H., & Moonen, X. (2012). *De ontwikkeling van een screeningsinstrument 'licht verstandelijke beperking' (LVB) voor volwassenen – stand van zaken 1 december 2012* [factsheet]. Leiden: Lectoraat LVB en Jeugdcriminaliteit. Geraadpleegd op 15 december 2022, van <https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/lvb-en-jeugdcriminaliteit/factsheetde12.pdf>

Moonen, X., & Wissink, I. (2015). *Signalering van kinderen die functioneren op het niveau van een LVB in het basisonderwijs: Screening met behulp van de SAF, onderzoek met de VALT en een korte uitleg over de BSA-k en de BSA-j*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB.

Bijlage 2

Deelnemende organisatie aan het Nationaal gesprek Uitbuiting & LVB

1. CoMensha
2. Koraal
3. MetaStory Instituut
4. Burgemeester Weert
5. Burgemeester Capelle aan den IJssel
6. Burgemeester Arnhem
7. Burgemeester Groningen
8. Ambelt; onderwijs
9. Ambiq
10. Bureau Schuld en Bewind
11. Bureau Rise
12. Centrum Seksueel Geweld
13. Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM)
14. CIZ
15. Cosis
16. CZ Zorgkantoor
17. Defence for Children
18. De Kinderombudsman
19. Dienst Justitiële Inrichtingen
20. Ervaringsdeskundigen
21. Expertisebureau Helse Liefde
22. Fier
23. Gemeente Arnhem
24. Gemeente Bergen op Zoom
25. Gemeente Goes
26. Gemeente Groningen
27. Gemeente Haarlem
28. Gemeente Renkum
29. Gemeente Roermond
30. Gemeente Rotterdam
31. Gemeente Tilburg
32. Gemeente Vlissingen
33. Gemeente Weert
34. HALT
35. Hoogleraar Human Trafficking Tilburg University
36. Horizon
37. Humanitas
38. HVO Querido
39. Iris Verslavingszorg
40. Jeugdbescherming Gelderland
41. Ketenregisseur mensenhandel
42. Kracht in zorg
43. Landelijk Kenniscentrum LVB
44. Leger des Heils
45. Levanto
46. Lunetzorg
47. Maatschappelijke Opvang Den Bosch
48. Manager Kenniscentrum Mensenhandel Twente
49. MEE (vanuit 4 regio's, o.a. MEE Samen)
50. Ministerie van Justitie en Veiligheid
51. Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport
52. Mondriaan
53. Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen
54. Nederlandse Arbeidsinspectie
55. Noord Holland Samen Veilig
56. Officier van justitie mensenhandel Oost
57. Omega Groep
58. Onderwijsgroep Buitengewoon
59. Pameijer
60. Partners voor Jeugd / De William Schrikker Groep
61. Politie
62. Politie Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM)
63. Politie, afdeling Zeden
64. Programmaleider Samen tegen Mensenhandel
65. Provincie Gelderland
66. Punt 26
67. Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC)
68. Regiobureau Integrale Veiligheid Oost-Brabant
69. RIEC Taskforce Jeugdige Ondernemers
70. SD Fryslan- (sociaal domein)
71. Shop
72. Sterk Huis
73. Stichting sociale wijkteams
74. Strafrecht Advocaat
75. Taskforce RIEC Brabant Zeeland
76. Thorbecke academie
77. Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)
78. Veiligheidsalliantie regio's Rotterdam (VAR)
79. Veilig Thuis
80. Verslavingszorg Tactus
81. Wijkteams Arnhem
82. Xonar
83. Zorgcoördinator Amsterdam
84. Zorgcoördinator Kenniscentrum Mensenhandel Twente
85. Zorgcoördinatoren Moviera
86. Zorgcoördinator regio IJsseland
87. Zorg en veiligheidshuis

Bijlage 3

Koraal wonen
leren
werken

Uitbuiting en LVB

Uitbuiting en LVB

Jongeren functionerend op het niveau van een licht verstandelijke beperking (LVB) lopen een verhoogd risico om slachtoffer te worden van uitbuiting. Uitbuiting is de kern van mensenhandel*. Mensenhandelaren spelen in op mogelijke kwetsbaarheden die het gevolg zijn van de cognitieve en adaptieve beperkingen van deze potentiële slachtoffers. Hoewel er geen betrouwbare cijfers bekend zijn, blijkt uit internationaal onderzoek en praktijkervaring dat een significant deel van de slachtoffers van uitbuiting cognitieve en adaptieve beperkingen heeft (1).

Om negatieve gevolgen van uitbuiting op de fysieke en psychische gezondheid te voorkomen, is het van groot belang om het risico op slachtofferschap en daarbij horende kwetsbaarheden en signalen te herkennen, tijdig in te grijpen en passende hulp te bieden. Verschillende kwetsbaarheden gerelateerd aan een licht verstandelijke beperking, verhogen het risico op slachtofferschap van uitbuiting, zoals moeite met het overzien van situaties en gevaren en het aangeven van grenzen (2).

Risicofactoren jongeren LVB

Veel risicofactoren voor uitbuiting (bijv. ingrijpende jeugdervaringen), komen relatief vaker voor bij jongeren functionerend op het niveau van een LVB. Daarnaast bestaan voor deze jongeren o.a. de volgende bijkomende kwetsbaarheden:

Samenhang met cognitieve en adaptieve beperkingen

- Een verminderd bewustzijn van de uitbuitingssituatie en de gevaren
- Een grotere beïnvloedbaarheid en afhankelijkheid van anderen
- Een beperkt begrip van romantische relaties
- Moeite met het overzien van oorzaak-gevolg relaties en inhibitieproblemen
- Moeite met het praten over en openbaar maken van de uitbuitingssituatie

Samenhang met maatschappelijke bejegening

- Als minder geloofwaardig gezien worden door autoriteiten (marginalisatie)
- Gebrek aan seksuele en relationele voorlichting
- Gebrek aan leerervaringen in de maatschappij a.g.v. (over)bescherming

*Wat is mensenhandel?

Mensenhandel wordt in Nederland verstaan als het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang en met het doel om die persoon uit te buiten. Bij minderjarigen hoeft er geen sprake te zijn van dwang om te spreken van mensenhandel. Uitbuiting is de kern van mensenhandel, dit kan zich op verschillende vlakken afspelen. In Nederland worden de volgende vormen van mensenhandel onderscheiden: **seksuele uitbuiting; arbeidsuitbuiting; criminele uitbuiting; gedwongen orgaanverwijdering.**

Factsheets Koraal

1. Factsheetoverzicht Koraal
2. Kwetsbaarheden, signalen en beschermende factoren jongens
3. 11VB Signaleringstool
4. 11VB Signaleringstool: analyse
5. Stappenplan
6. **Uitbuiting en LVB**
7. Behandelprogramma YIP!

Factsheets:

<https://www.koraal.nl/seksuele-uitbuiting>

Klik **hier** voor het verhaal van Sara, een slachtoffer van uitbuiting, of scan deze code

koraal.nl

comensha.nl

metastory.nl